

SKÚSENOSTI Z ORIENTAČNEJ RODINY AKO PREDPOKLAD AKTÍVNEHO OTCOVSTVA

DÁVID BOSÝ

Abstrakt: *Otcovstvo ako sociálna prax je podmienené mnohými faktormi, ktoré určujú jeho konkrétne podoby v danom období. Okrem symbolickej roviny, v ktorej je postava otca vyjadrená prostredníctvom súboru ideálnotypických obrazov, je predmetom skúmania otcovstva aj každodenný život ľudí – otcov a ich vzťahu k deťom. Aktívne otcovstvo je taká forma vzťahu, v ktorej sa otcovia zapájajú v plnej miere do starostlivosti o deti – na úrovni zabezpečenia, emocionálnej podpory, primárnej starostlivosti, ale aj chodu domácnosti. Príspevok sa zameriava na niektoré rodinné súvislosti vzťahu aktívnych otcov s ich rodičmi, z hľadiska prenosu skúseností a praktík z orientačnej do prokreačnej rodiny.*

Kľúčové slová: *otcovstvo, aktívne otcovstvo, rodina, starostlivosť, starí rodičia*

Abstract: *Fatherhood, as a social practice is subject to many factors, which determine its actual forms in the given historical period. In addition to the symbolic level, where the father figure is expressed through idealistic patterns, paternity is being examined through daily lives of fathers and their relationship with children. Active fatherhing is the form of relationship in which the fathers are fully involved in the care of children - at the level of economical provision, emotional support, nurturing, but also in household activities. The paper focuses on some connections between active fathers' relationship with their parents, and transfer of experiences and practices from family of orientation to family of procreation.*

Keywords: *fatherhood, active fathering, family, care, grandparents*

Poznámka: *Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0710/11 Maskulinity a femininity vo feminizovaných odboroch¹.*

Vnímanie rodičovstva v západnej civilizácii sa dlhodobo vyznačuje je dualizmom vo vlastnostiach, schopnostiach a očakávaníach kladejších na mužov a ženy. Materstvo sa do veľkej miery chápe ako biologické spojenie matka – dieťa, pričom ženy sú považované za automatic-

¹ Čiastkovým východiskom bola aj vlastná dizertačná práca autora s názvom *Rodové aspekty aktívneho otcovstva v kontexte sociálnej práce* (Bosý, 2011).

ky schopné starostlivosti o potomstvo². Táto automatickosť vyplýva z „prirodzenosti“ človeka ako živočícha (cicavca). Vzťah otec – dieťa je naproti tomu definovaný predovšetkým sociálne – muž sa stáva otcom nie narodením dieťaťa, ale prostredníctvom konštruovania vzťahu. Táto konštrukcia je ovplyvnená mnohými faktormi – sociálnymi a kultúrnymi (hodnoty spoločnosti, roly a úlohy prisudzované mužom a ženám), skupinovými (očakávaná užšej a širšej rodiny a okolia muža), partnerskými (vyjednávanie rodičovského páru o ich úlohách³ ako otca a matky), individuálnymi (vlastnosti otca a dieťaťa, pohlavie dieťaťa, poradie narodenia), vplyvmi výchovy vychádzajúcimi z orientačnej rodiny mužov a žien a inými. V moderných sociologických a psychologických teóriách (Ruddick, 1995) je dualizmus otec/matka čoraz viac podrobený kritike. Materstvo sa chápe rovnocenne s otcovstvom ako sociálny vzťah – budovaný, vytváraný, vyjednávaný v procese každodennej interakcie rodič – dieťa. Rodová socializácia „zvýhodňuje“⁴ ženy oproti mužom, ktorí nadobúdajú rodičovské zručnosti pomalšie, prípadne neskôr (nikdy). Medzigeneračný prenos môže byť jedným zo spôsobov, ako prispieť k zvýšeniu zapojenia mužov do starostlivosti o deti a domácnosť.

1. Zapojení otcovia⁵ vo svete a na Slovensku

Problematika zapojenia otcov do starostlivosti o deti a domácnosť je v krajinách západnej Európy a USA centrom pozornosti aktivistov/aktivistiek aj akademického prostredia už niekoľko desaťročí. Napriek tomu existujú rozličné názory na to, akú formu by toto zapojenie malo nadobúdať (Bosý, 2011). Navyše otcovstvo ako sociálna konštrukcia v našom kultúrnom priestore podlieha rozličným zmenám. V každej historickej epoche dochádzalo k zmenám v požiadavkách kladených

² Spojenie matka dieťa je za primárny rodinný vzťah považovaný napríklad v sociobiológii (Možný, 2006).

³ Vzhľadom na nejednoznačnosť rolových teórií a kritiku, ktorej boli v posledných 30 rokoch vystavené (Béřeš, 2011), používam namiesto pojmu rola pojem úloha rodičov. Tento pojem odkazuje viac na konkrétne funkcie a povinnosti v rodine než na vopred daný súbor očakávaní.

⁴ Pojem zvýhodnenie používam v tomto kontexte veľmi opatrne. Očakávaná od žien súvisiace s materstvom ich totiž na druhej strane do veľkej miery diskvalifikujú v iných oblastiach – vzdelanie, trh práce, osobné záujmy... (Cviková, 2003).

⁵ Slovné spojenie zapojení otcovia (involved fathers) používam v texte ako skrátenú verziu pojmu otcovia zapojení do starostlivosti o deti a domácnosť.

na otcov. Primárna úloha otca prechádzala vývojom od „učiteľa morálky“ pred priemyselnou revolúciou, k „živiteľovi“ (otec plniaci výhradne ekonomickú funkciu, poznámka autor) v období po priemyselnej revolúcii. V tridsiatych a štyridsiatych rokoch dvadsiateho storočia sa do popredia dostáva model „pohlavnej roly“⁶, aby bol nahradený „novým starostlivým otcom“ v sedemdesiatych rokoch. (Morman, Floyd, 2006). Objavenie sa posledne menovaného modelu úzko súvisí s novým definovaním rodových rol mužov a žien, ku ktorému dochádza pod vplyvom ženských (feministických) hnutí a následných mužských hnutí (Men's studies).

Uvedené historické koncepcie, rovnako ako často protichodné súčasné koncepcie⁷, predstavujú normatívne koncepty spoločnosti, ktoré v danom historickom období sumarizujú dominantné očakávania otcov na ich aktivitu v rámci rodiny. Tieto ideálnotypické normatívy však poskytujú len určité „odporúčania“ a môžu sa do značnej miery odlišovať od reálnej participácie mužov v rodine (Burgess, 2004). Napriek pomerne výraznému spoločenskému tlaku súčasnej spoločnosti na mužov ohľadom ich zapojenia sa, v skutočnosti len pomerne nízke percento mužov participuje rovnomerne s partnerkou na starostlivosti o deti (Bútorová, 1996; Filadelfiová, Kiczková, Szapuová, 2006). Relatívne vyrovnané je podieľanie sa na „príjemných“ aktivitách – hranie sa, trávenie voľného času s deťmi, prípadne na niektorých aktivitách, ktoré nie sú tradične konotované ako „ženské“ (nakupovanie, vedenie detí do školy a škôlky). Výrazný rozdiel je však v participácii na prácach, ktoré sú „rodované“ (žehlenie, pranie, varenie, drobné opravy a úpravy v domácnosti⁸).

Okrem zapojenia sa do starostlivosti o deti a domácnosť je dôležitá aj otázka „manažmentu rodiny“. Aj v rodinách, kde je zapojenie mužov pomerne vysoké ostáva rozhodovanie o otázkach chodu domácnosti na ženách. Novým spôsobom nazerania na úlohu otca v rodine je koncepcia „aktívneho otcovstva“. Definície aktívneho otca sú rôzne

⁶ Pojem pohlavná rola odkazuje k teóriám, ktoré vysvetľujú odlišné postavenie mužov a žien na základe existencie „prirodených“ rozdielov medzi nimi (najčastejšie spájaných s biologizujúcou argumentáciou).

⁷ Pre bližšie rozlíšenie rôznych názorov na zapojenie otcov pozri napríklad Blankenhorn, 2000; Bosý, 2011.

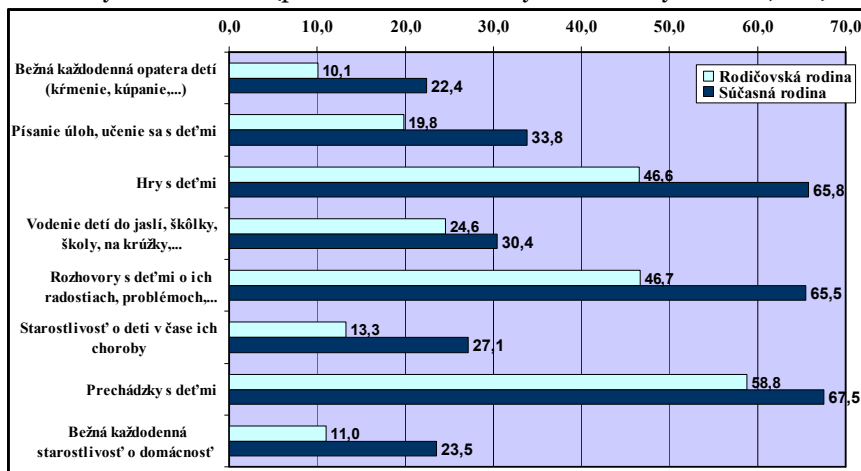
⁸ Položka „drobné opravy a úpravy v domácnosti“ je často súčasťou výskumov týkajúcich sa rozdelenia domácich prác. Domnievam sa však, že občasný charakter takýchto prác, neposkytuje dostatočný obraz o rozdieloch v zaťažení mužov a žien domácimi povinnosťami.

a nie vždy je úplne jasné čo si konkrétny autor či autorka pod týmto pojmom predstavuje, viaceré z nich však hovoria nielen o potrebe zvýšenia zapojenia mužov, ale aj o vyrovnaní povinností mužov a žien v domácnosti v symbolickej rovine. V tejto súvislosti je zaujímavý model aktívneho otcovstva amerického sociológa Michaela Lamba (1986). Lamb uvažuje o vzťahu rodič – dieťa v troch dimenziách:

- **Priama interakcia** (one – on – one interaction) – predstavuje čas, ktorý rodič venuje priamo dieťaťu, či už prostredníctvom hier, pomoci pri plnení školských a iných povinností, rozhovorom a podobne.
- **Rodičovská dostupnosť** (parental accesibility) – predstavuje čas, kedy je rodič v priestorovej blízkosti, na dosah, „v pohotovosti“, pričom vykonáva iné činnosti, napríklad aj tie spojené so starostlivosťou o dieťa a domácnosť.
- **Zodpovednosť** (responsibility) – neznamená len priamy výkon rodičovských úloh, ale aj ich delegovanie na iných. Dalo by sa hovoriť o „myslení na dieťa“, či „manažmente rodičovstva“.

Na základe tohto modelu môžeme hovoriť o aktívnom otcovi ako o otcovi, ktorý naplňa rodičovskú úlohu vo všetkých uvedených dimenziách. Výskumy realizované na Slovensku (Bútorová, 1996; Fildelfiová, Kiczková, Szapuová, 2006), v ktorých bol jednou z otázok aj medzigeneračný rozdiel v zapojení otcov zaznamenali najvýraznejšie posuny v niektorých oblastiach prvej dimenzie (viac času stráveného s deťmi), pričom v ostatných dimenziách je posun menej výrazný.

Graf 1: Zmena v ROVNOMEREJ DELBE MEDZI RODIČMI⁹ za jednotlivé druhy starostlivosti (porovnanie rodičovských a súčasných rodín, v %)

Zdroj: Filadelfiová, Kiczková, Szapuová, 2006

Túto skutočnosť výraznejšie neovplyvňuje ani fakt, že sa zvyšuje účasť žien v platenom zamestnaní „Väčšina zahraničných výskumov... týkajúcich sa rozdelenia práce v domácnosti konštatuje, že fakt, či je žena zamestnaná alebo nie, nemá vplyv na množstvo práce, ktorú muž vykoná v domácnosti. Neexistuje ani výraznejšia súvislosť medzi objemom času, ktorý žena trávi v zamestnaní a objemom času, ktorý venuje muž domácim prácam. Dokonca ani výška zárobku ženy, či už absolútna alebo relatívna vzhľadom na príjem rodiny, nehrá rolu pri rozdelení domácich prác medzi partnerov v rodine, čo platí aj v prípadoch, keď zárobok ženy prevyšuje zárobok muža.“ (Chorvát, 2006, s. 34)

Rozdielna prístupnosť mužov a žien neznamená automaticky neangažovanosť mužov v rodine. V mnohých prípadoch je skôr výsledkom situačných faktorov (nutnosti zabezpečiť príjem, požiadaviek zo strany zamestnávateľov ako aj celospoločenského rámca, v ktorom sa rodinná starostlivosť odohráva). Otcovstvo ako koncept, ktorý je kultúrne a historicky podmienený, je nevyhnutné skúmať v kontexte rodových aspektov mužskosti. Tradičné vnímanie neplatennej práce

⁹ Percentuálne vyjadrenie počtu respondentov a respondentiek, ktoré v jednotlivých položkách uviedli rovnomerné rozdelenie povinností medzi otca a matku.

v domácnosti ako „ženskej práce“, s čím je zároveň spojený aj jej nižší status (Oakley, 2000; Kiczková, Szapuová, 2005), prispieva k neochote mužov zúčastňovať sa na týchto prácach. O to viac sa stáva dôležitou otázkou učenia sa rodičovstvu, ktorá môže prebiehať tak formálnymi, ako aj neformálnymi spôsobmi. Rodičia a starí rodičia teda odovzdávajú svoje skúsenosti ďalším generáciám a môžu výrazne prispieť k vyššiemu zapojeniu mužov.

V rámci výskumu uskutočneného v dizertačnej práci som sa zamerával na zapojených otcov a ich špecifickú skúsenosť, respektíve na to, akým spôsobom by mohla byť táto skúsenosť prenosná aj na ostatných otcov. Objektom výskumu boli otcovia, ktorí sa aktívne starajú o deti. Ako zdroj dopĺňujúcich informácií som sa rozhodol použiť výpovede partneriek otcov. Tie mohli vyjadriť vlastný názor na partnera ako otca, alebo mohli doplniť fakty, na ktoré otcovia pozabudli. Popritom som samozrejme počítal aj s možnosťou, že ich vnímanie partnera ako otca bude odlišné od sebauvámania mužov.

2. Metodika výskumu a výskumná vzorka

Skúsenosť respondentov som analyzoval jednak z hľadiska toho, aké okolnosti (osobnostné charakteristiky, spoločenská situácia, vzory z okolia, ekonomické faktory...) ich viedli k zapojeniu sa do starostlivosti o deti, ale aj z hľadiska problémov, ktorým čelia počas jej vykonávania. Metódou zberu údajov bol kvalitatívny biografický výskum. Tento typ výskumu Jan Hendl (2005) označuje ako zvláštny typ prípadovej štúdie realizovanej na jednej osobe alebo malom počte osôb. Biografia je napísaná rekonštrukcia života jednotlivcov, pričom v našom prípade som sa zamerával len na určitú etapu života (rodičovstvo), išlo teda o epizodický biografický výskum. Zameriaval som sa, v súlade s koncepciou takéhoto výskumu na tri základné oblasti – vnútorné perspektívy jednotlivca; interakcia jednotlivca v sociálnom kontexte; skúsenosť jednotlivca v rôznych rolách v priebehu rôznych okamihov života (Hendl, 2005). V rámci rozhovoru bola časť otázok smerovaná aj na skúsenosti otca v jeho orientačnej rodine, pričom zámerom tohto okruhu rozhovoru bolo zistiť, či sa dá hovoriť o prenose rodičovských zručností a skúseností z medzi generáciami.

Pri výbere výskumnej vzorky, s ohľadom na stanovené ciele výskumu a zvolenú metódu, som sa zámerne nezaoberal demografickými charakteristikami respondentiek a respondentov. Aj preto v mojej vzorke všetky dvojice žili v manželskom zväzku, boli to vysokoškolsky vzdelaní ľudia,

príčom vo všetkých prípadoch dosiahli tento stupeň vzdelania obaja partneri. Všetci respondenti a respondentky boli zamestnaní/é, okrem prípadov, kedy boli na rodičovskej dovolenke. Ani v týchto prípadoch však nebola rodičovská dovolenka východiskom z nezamestnanosti. Všetky tieto skutočnosti majú samozrejme vplyv na výsledky výskumu a pri interpretácii ich je potrebné brať do úvahy. Rozhovory boli uskutočnené so šiestimi pármami vo veku 30 – 40 rokov s jedným alebo dvoma deťmi (vek detí bol 1 – 11 rokov).

3. Skúsenosti zapojených otcov z orientačnej rodiny

Vo viacerých prípadoch sa otcovia alebo ich partnerky vyjadrili, že im pri konštruovaní vlastnej otcovskej identity pomohol príklad/vzor, ktorým mohol byť vlastný otec, alebo človek z blízkeho okolia.

Matúš: „Veľa vecí sme konzultovali, alebo som konzultoval s ľuďmi, ktorí podľa môjho názoru vychovali dobré deti, to znamená, že sú vzdelané, sú harmonické, zapájajú sa do pozitívnych činností, sú cieľavedomé a tak. Takže zároveň som hľadal nejaké vzory ktoré by boli vzormi pre mňa pri výchove.“

Magda: „A potom v istom zmysle, on bol na to trošku už aj pripravený, oni, Pavol má dve staršie sestry a oni obidve sú myslím také silné osobnosti ženské. Našli si partnerov ktorí sa starajú o deti. Takže nie je také šokujúce vidieť muža starať sa o deti. Skôr je to taký generačný problém, že on vidí, on si uvedomuje ten generačný rozdiel. Takže z toho pohľadu žeby Pavol sa staral nejak špeciálne ináč ako iní muži v našej rodine, to nie je také výnimočné, hej. Pretože obidve jeho sestry majú, jedna už má veľké deti, tá najstaršia, a druhá má také maličké, ale v obidvoch prípadoch muži aj sprchujú deti, aj sa im venujú, aj ich obliekali, aj ich vodili do škôlky aj proste tak už tam ten posun bol hej.“

Iným typom vzoru je negatívny príklad. Muži sa snažia vyvarovať vecí, ktoré ich rodičia (otcovia) robili, a ktoré sa im nepáčili.

Matúš: „Ale aj z toho sa snažím poučiť, že môj otec niektoré veci mohol ináč urobiť, nedotiahol ich, neurobil, nevenoval im pozornosť, možno preto to je tak ako to je. A tieto veci ja sa snažím, komunikácia, pri dajacom smerovaní nášho syna urobiť ináč, tak ako si myslím, že to možno mohol urobiť môj otec.“

Takejto reflexie sú však podľa nášho názoru spontánne schopní len rodičia – ženy aj muži – ktorí aj napriek nezhodám so svojimi rodičmi vyrastali v harmonických rodinách. V prípade narušených vzťahov v orientačnej rodine je namieste podpora napríklad v svojpomocných skupinách, alebo iná forma podpory.

Reakcie rodičov respondentiek a respondentov na zapojenie mužov sa dajú rozdeliť do dvoch kategórií. Jednu tvoria negatívne reak-

cie, ktoré hodnotia starostlivosť mužov ako zlyhanie v mužskej role – objavuje sa aj zo strany vlastných rodičov aj zo strany svokrovcov.

Júlia: „A jeho rodičia majú na ňo veľké očakávania, čo sa týka životela rodiny. Myslím si, že ťažko nesú to, že je na rodičovskej dovolenke, veľmi ťažko podľa mňa niesli to, že odišiel zo základnej školy robiť do materskej škôlky. Oni sú takí typickí, keď to mám tak priamo povedať malo-meštiaci proste, ktorí dajú na to, že čo si iní myslia a budú sa hanbiť a nepovedia vlastnej rodine takej vzdialenejšej, že Dušan robí v materskej škôlke, radšej budú zahmlievať že učí ešte, áno učí chápeš a takéto.“

Druhá časť reakcií je pozitívna. V našom výbere tak reaguje väčšina starých rodičov. Rodičia a svokrovci sú milo prekvapení aktivitou muža v oblasti rodičovstva. Pozitívne vnímajú jeho zapojenie najmä ženy. Napriek tomu sa občas vyskytne určitá nedôvera, či úlohy spojené so starostlivosťou o deti zvládne.

Magda: „činnosti, ktoré Pavol ako otec vykonáva sú iné, ako vykonával môj otec, hej. Sú iné. A ale myslím, že nikdy nejak špeciálne to, explicitne žeby to vyslovil alebo reflektoval alebo povedal to môj otec nepovedal ani mama, ale myslím si, ak si môžem dovoliť intuitívne hodnotiť, čo si o ňom myslia a o tom čo robí, myslím si, že si že hodnotia, že sa im stará, že im venuje ako dobrú starostlivosť a že ich to teší. Že ich to teší.“

Nina: „Mama to strašne verbalizuje, že aký je úžasný a jak tie dievčatá sú na neho naviazané strašne a tak. A tak obdivne, hej? Ale zas na druhej strane – správaním to moc nedáva najavo. Správa sa skôr opačne, hej? Že keď idem preč, tak stále má tendenciu ho kontrolovať, že či je všetko v poriadku. A nepovie to jemu, ale volá mne, čo je tiež také divné. Ako, ona sa aj ináč, cíti. Tak neviem, či to je preto, že sa necíti uvoľnená pri komunikácii s ním? Alebo je to preto, že proste sa hanbí, alebo neviem.“

Vo výpovediach respondentiek a respondentov sa objavil aj aspekt „sociálnej dedičnosti“ aktívneho otcovstva – aspoň v niektorých prípadoch. Starostliví muži mali starostlivých otcov, prípadne starých otcov. Ženy, ktoré majú starostlivých manželov, mali starostlivých otcov. Opäť sa teda ukazuje dôležitosť dobrého vzoru a aktívnej výchovy chlapcov k rodičovstvu. V prípade, že takýto vzor neexistuje v rodine, bolo by vhodné uvažovať o podporných a svojpomocných skupinách, ktoré by mužom pomáhali príkladom:

Anna: „U nás vlastne tým, že môj otec napríklad bol strašne starostlivý. Tiež bol učiteľ, mal prázdniny, mal voľno, čiže automaticky mamka hodila nás mu na krk a on nám navaril. Takže viac menej u nás v rodine, ako keby toto bolo vnímané, akože je to v pohode. V ich rodine – ocko bol veľmi starostlivý, ako otec už menej možno zapájaný do prác domácich a, ale akože starostlivosť o decko – proste on ich tiež brával na chaty. Proste strašne veľa ich – mali pekné detstvo pri ňom a, a také pestré. [...] U nás to brali tak, že super. Že ako fajn, že je taký. Šak môj otec je taký. Svokor je taký. Že asi aj mal byť po kom taký.“

Marta: „Najbližšia rodina, svokrovci, mne sa zdá, že tam je to okej, lebo, mne sa zdá, že aj u nich je to tak, že veľa vecí ako robí svokor. Napríklad on upratuje vecko, aj aj robí rajóny v paneláku a tak, hej? Čiže u nich to nie je nič také, akože podivné. Moja mama je šťastná, zrejme z toho, akurát niekedy mám pocit, akože mi povie, preboha, šak ho tak není. Alebo ona má také ešte tendencie, moja mama, že, že daj mu niečo najesť. Moja odpoveď je – zoberie si sám, hej? A je to trochu iné, ale si myslím v podstate, že mama šťastná je, že jej dcéra sa tak vydala.“

V reakciách starých rodičov a širšej rodiny sú veľmi silne prítomné rodové aspekty. Magda upozorňuje na veľmi paradoxné stretávanie stereotypných predstáv o mužskosti a požiadavky starostlivosti zo strany muža:

Magda: „v našej rodine tiež máme takých proste príklady otcov veľmi starostlivých. Moja stará mama, ktorá ešte žije, teda prastarká mojich synov, vlastne bola od mladi chorá a mala manžela ktorý síce zomrel, hej, keď som ja mala pol roka, ale tiež sa o ňu musel starať a staral sa aj o deti. A veľmi často bol v mojej rodine vyzdvihovalý ako príklad, hej, veľmi starostlivého manžela ktorý dokázal sa postarať o deti, napríklad tomu, že jeho žena bola v nemocnici. A vlastne, bola som vychovávaná ženami, ktoré takýto vzor muža považovali za ideál a niečo také čo by malo byť. Hej, muž ktorý umýva okná, muž ktorý proste, taký ten ideálny manžel. Môj otec síce taký nebol a bolo to vnímané kriticky, takže z tohto pohľadu, to čo Pavol robí sa im zdá ako super a mohol by ešte viac, hej. Čo niekedy sa mi vidí také paradoxné lebo na jednej strane vo mne, to je taká zrážka takých stereotypov lebo moja starká povie že „No šak Magda obslúž si muža.“ hej, také tie stereotypné tradičné predstavy a tie také hlášky. A na druhej strane by chceli po tom mužovi, aby sa zároveň on správal veľmi nestereotypne, hej. Keď to sa ťažko tak potom správa, keď na jednej strane máš byť tým mužom, hej, tým mačom lebo, a žena ťa má obskakovať a na druhej strane máš byť takým tým, čo umyje potom hneď okná jak ho všetky ženy obslúžili v rodine, hej, a desať razy sa ho spýtali čo si ešte dá, a ešte sa ponúkni a ešte si daj a neviem čo, hej.“

Napriek pozitívnym reakciám na starostlivosť otcov je namieste otázka, či by rodina reagovala pozitívne aj v prípade, že by muži túto starostlivosť vykonávali namiesto vykonávania „roly živiteľa“, napríklad ak by sa rozhodli ísť na rodičovskú dovolenku. V prípade Dušana sú reakcie skôr negatívne, ale naše údaje nám nedovoľujú vyvodiť jednoznačné závery. V každom prípade je táto oblasť vhodným námietom pre ďalší výskum. Do úvahy pritom treba brať aj rozdiel medzi mestským a vidieckym prostredím a vzdialenosť starých rodičov od miesta bydliska rodiny. Tieto faktory totiž veľmi pravdepodobne menia mieru toho, nakoľko sa rodičia podriadia názorom starých rodičov.

Záver

Úloha otca v súčasnej rodine sa mení. Oproti predchádzajúcemu komplementárnemu modelu rodiny sa postupne presadzuje participatívny model (Alan, 1989). Presadzovanie nového modelu je však relatívne pomalé a týka sa hlavne „príjemných aktivít“ – hranie sa s deťmi a pod. Z hľadiska medzigeneračného prenosu sa dá hovoriť určitej miere „sociálnej dedičnosti“ zapojeného otcovstva. Generačná zmena v realizovaní otcovstva pôsobí aj krížom – cez orientačnú rodinu partnerky. Táto skutočnosť môže byť prostriedkom pôsobenia na otcov, pre ktorých je dôležitý úspešný a šťastný život ich dcér. Doterajšie výskumy nám však neumožňujú odpovedať na otázku, nakoľko je medzigeneračný prenos výsledkom aktívnej snahy otcov a matiek v orientačnej rodine. Pozornosť by si zaslúžili aj zmeny v prežívaní rodičovstva a starého rodičovstva, respektíve v miere ochoty starých otcov (a starých matiek) zapojiť sa do starostlivosti o vnúčatá. Všetky tieto skutočnosti by sa podľa môjho názoru mali stať súčasťou ďalších výskumov.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALAN, J. 1989. *Etapy života očima sociologie*, Praha : Panorama. 439 s. ISBN 80-7038-044-6.
- BÉREŠ, M. 2011. Teória rolí v sociálnej práci – v kontexte rodových stereotypov. IN: CHYTIL, O; MATULAYOVÁ, T. (eds.) 2011. *Výzvy pre sociálne profesie v modernej spoločnosti*. Prešov : UNIPO. ISBN 978-80-555-0336-3. s. 149 – 173. dostupné na <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Matulayova2/index.html>
- BLANKENHORN, D 2000: Otec jako civilizační problém. In *revue Prostor* ISSN 0862-7045, č. 45/46, s. 113 – 117.
- BOSÝ, D. 2011. *Rodové aspekty aktívneho otcovstva v kontexte sociálnej práce*. Dizertačná práca. FF PU v Prešove.
- BURGESS, A. 2004. *Návrat otcovství*. Brno : JOTA. 218 s. ISBN 80-7217-296-4.
- BÚTOROVÁ, Z. et al. 1996 *Ona a on na Slovensku: Ženský údel očami verejnej mienky*. Bratislava : FOCUS. 180 s. ISBN 80-88717-11-6.
- CVIKOVÁ, J. 2003. Nerodíme sa ako ženy a muži. In Cviková, J., Juráňová, J. 2003. *Ružový a modrý svet*. Bratislava : ASPEKT. 292s. ISBN 80-89140-02-5.
- DOHERTY, W. J., KOUNESKI, E. F., ERICKSON, M. F. 1998. Responsible Fathering: An Overview and Conceptual Framework. In *Journal of marriage and family* roč. 60, č. 5, ISSN 1741-3737. s. 913 – 927.

- FILADELFIOVÁ, J., KICZKOVÁ, Z., SZAPUOVÁ, M. 2006. *Úloha mužov pri podpore rodovej rovnosti: participácia otcov na domácej starostlivosti (názory a skúsenosti populácie SR)* [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupné na: <[http://www.snslp.sk/rs/snslp_rs.nsf/o/1BF2229F7C4E9001C125722700633CF5/\\$FILE/05_empiricky%20vyskum_skratena%20vezia.do.c?OpenElement](http://www.snslp.sk/rs/snslp_rs.nsf/o/1BF2229F7C4E9001C125722700633CF5/$FILE/05_empiricky%20vyskum_skratena%20vezia.do.c?OpenElement)>.
- HENDL, J. *Kvalitatívni výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : PORTÁL. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- CHORVÁT, I. 2006. K niektorým aspektom rodového prístupu k výchove detí a prácam v domácnosti. In: *Sociológia* 2006, Vol. 38 (No. 1: 31-48), ISSN 0049 – 1229, s. 31-48
- KICZKOVÁ, Z., SZAPUOVÁ, M. 2005. Rovnosť príležitostí cez prizmu etiky starostlivosti, alebo o starostlivosti ako o sociálnej a politickej praxi. In *Sociální práce/sociálna práca*, ISSN 1213-6204, č. 3, s. 56-69.
- LAMB, M. E. (ed.). 1986. *The Father's Role. Applied Perspectives*. New York : Wiley InterScience. 478 s. ISBN 978-0471820468.
- MORMAN, M, FLOYD, K. 2006. Good Fathering: Father and Son Perceptions of What It Means to Be a Good Father, In *Fathering*, vol. 4, no. 2, spring 2006. ISSN 1537-6680. s. 113-136.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha : SLON. 311 s. ISBN 80-8642-958-X.
- OAKLEYOVÁ, A. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha : Portál. 171 s. ISBN 80-7178-403-6.
- RUDICK, S. 1995. *Mathernal Thinking: toward a politics of peace*, Boston : BEACON PRESS. 292 s. ISBN 0-8070-1409-5.

Mgr. Dávid Bosý, PhD.

Katedra sociálnej práce

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 78 Prešov

E-mail: davidbosy@gmail.com